

# ОГЛЕДАЛО

МЕСЕЧНИК НА КНИЖЕВНИТЕ ПРЕВЕДУВАЧИ НА МАКЕДОНИЈА

ГОДИНА XXVI - БРОЈ 227/228

СКОПЈЕ, МАЈ-ЈУНИ 2015

ЦЕНА: 45 ДЕН.

## ОГЛЕДАЛО

ОГЛЕДАЛО  
Месечник на книжевните  
преведувачи на Македонија

ИЗДАВАЧ  
Сојуз на литературните преведувачи  
на Македонија

РЕДАКЦИЈА  
Маргарита Маленкова  
Стефан Симовски  
Јован Таковски  
Ресул Шабани  
Ташко Ширилов  
(главен уредник)

АДРЕСА  
Поштенски фах број 3  
1000 Скопје

ЖИРО-СМЕТКА  
300-0000008431-60  
Комерцијална Банка а.д. Скопје

Ракописите не се враќаат  
Годишна претплата 300 денари  
За странство 600 денари

ПЕЧАТНИЦА  
Графоден - Скопје  
Тираж: 1.000 примероци  
Издавањето на „Огледало“  
материјално е помогнато од  
Министерството за култура на РМ  
ISSN 0351-2126

## Книгите за деца - модул за дијалог меѓу културите

Пишува  
проф. д-р Марија ЛЕОНТИЌ

рен шок поради разликите во културата.

### 1. Вовед

Антропологијата, во широка смисла, претставува наука за човекот, човековата природа и човековото општество во минатото и денес. Таа го анализира човекот од биолошки, културен, лингвистички и археолошки аспект, односно сестрано опишува што значи да се биде човек во минатото и денес.

Културата се јави како последица на човековата еволуција, а со тоа го направи човекот единствен. Културата имаше и има големо влијание врз човекот и човековото општество бидејќи таа се учи, споделува и пренесува на следните генерации. Човекот сè што научил и стекнал од одредена култура во однос на однесувањето, сфаќањето, размислувањето и верувањето, го користи за да опстане и за да се приспособи, а потоа за да направи промени во светот во кој живее. Затоа постои разлика од културата на една генерација до културата на следната генерација. Ова најдобро го објаснува Рик Потс, кој верува дека „во основата на културата лежат пет елемента: 1. пренесување – да се копира однесување преку набљудување или инструкции; 2. меморија – бидејќи традициите не можат да се развијат доколку не се запомни новото однесување; 3. повторување – способност за репродуктирање или имитирање на некое однесување или веќе научена информација; 4. иновација – способност за измислување нови однесувања; 5. селекција – способност да се избере кои однесувања да се зачуваат, а кои да се отфрлат“. Благодарение на ова, секоја културна традиција е отворена за промени и понатамошен развој.

Антропологијата ги проучува и врските меѓу културите и ни овозможува подобро да го сфатиме мултикултурализмот како процес во чија основа лежи свеста за различноста и за воспоставување на дијалог со другиот. За достигнување на ова ниво на меѓусебен дијалог и разбирање потребно е да се развие културна чувствителност. Секој припадник на одредена култура кој поседува културна чувствителност со проучувањето и сфаќањето на другите кои се различни од нас, полесно се сфаќа и самиот себе. Доколку не се развијат овие карактеристики, може да дојде до нарушување и прекин на комуникацијата или култу-

### 2. Развивање на мултикултурализмот кај децата

Мултикултурализмот сè уште различно се дефинира, толкува, сфаќа, а најмногу од сè различно се применува. За многумина мултикултурализмот е слободно изразување на својата национална, етничка и религиозна култура во едно општество кое се состои од различни културни групи. Поради ова сите припадници на различните групи учествуваат во одржувањето, ресоздавањето на националната, етничката и религиозната култура во одреден град, јазична заедница или општествена категорија како ученици или наставници, работници или раководители и др. Но за нас, ова е застарен концепт кој само овозможува да живееме какви што сме еден до друг, но не и еден со друг, заедно. Сметаме дека мултикултурализмот треба да создаде услови и атмосфера во кои ќе се применуваат практики на култура на себе и на другите, односно во својата и во другите културни групи, а тоа ќе доведе до рушење на културните бариери.

Постојат разновидни модули за воспоставување на дијалог меѓу различни култури: разговор, пишување, читање, преведување, уметност, фестивали и сл. Музиката, сликарството и книжевноста се видови уметност кои овозможуваат непосредно чувствување, доживување на другите култури, но истовремено и додавање на естетската вредност на другите култури кон естетската вредност на својата култура.

Мултикултурализмот е новото разбирање за културата според кое сме должни да започнеме со реформирање на сопствената мултикултурна практика. Наставниците реформирањето на својата мултикултурна практика можат да го реализираат преку: разговор на разновидни теми во кои доаѓаат до израз културните разлики и интерференции; презентација во која децата се претставуваат себеси, своето семејство и своето место на живеење; слушање на музика на различни народи и култури; индивидуално и групно пеење на песни од различни народи и култури; читање на раскази, приказни, сказни, бајки, басни и легенди од различни народи и култури;

изведување на драмски текстови од различни народи и култури; одгатување на гатанки од различни народи и култури; цртање на цртежи според прочитана песна, расказ или приказна од различни народи и култури; изработка и пишување на честитки за најважните празници што ги слават децата од една група или одделение; заедничка прослава на родендени во групата или одделението; заедничко славење на празници во групата, одделението или со група или одделение од друго училиште; заеднички приредби за разни поводи во групата, одделението или со група или одделение од друго училиште; заеднички спортски активности и посета на спортски натпревари; заедничко гледање на филмови на различни народи и култури во групата или во кино; заедничко гледање на претстава или балет во театар; заедничка посета на библиотеки; заедничка посета на саеми на книгата; заедничка посета на ликовни изложби на различни народи и култури; заедничка посета на разновидни манифестации, фестивали и концерти; заедничка посета на културно-историски споменици, музеи и верски објекти што се важни за различни народи и култури; заедничка посета на игротеките, луна-парк, зоолошка градина и сл.; заеднички пикник во места во кои живеат различни народи и култури; заедничка екскурзија на места во кои живеат различни народи и култури.

Еден наставник ретко има можности сите овие активности да ги реализира, но може да направи избор според можностите на институцијата во која работи со деца и да подготвува стратегија за нови можности. Се разбира, најпогодни за реализација се активностите што може да се реализираат во групата, а од нив најчесто применувани се: читање на раскази и приказни од различни народи и култури и индивидуално или групно читање на поезија и пеење на песни од различни народи и култури.

### 3. Двојазичните книги за деца како уметнички дијалог меѓу културите

Јас, како наставник по турски јазик, реформирањето на својата мултикултурна практика го започнав со:

- преведување на детски книжевни текстови од турски на македонски и од македонски на турски јазик и

(Продолжува на стр. 6)

## КНИГИТЕ ЗА ДЕЦА - МОДУЛ ЗА ДИЈАЛОГ МЕЃУ КУЛТУРИТЕ

проф. д-р Марија Леонтиќ

**Апстракт:** Мултикултуризмот сè уште различно се дефинира и се применува. Сметаме дека мултикултуризмот треба да создаде услови и атмосфера во кои ќе се применуваат практики на култура на себе и на другите, односно во својата и во другите културни групи, а тоа ќе доведе до рушење на културните бариери.

Мултикултуризмот е новото разбирање за културата според кое сме должни да започнеме со реформирање на сопствената мултикултурна практика. Јас како наставник по турски јазик реформирањето на својата мултикултурна практика го започнав со подготвување и објавување двојазични детски книги (турско-македонски) во Македонија. Овој напор трае повеќе од десет години бидејќи издавачките куќи обично не практикуваат двојазични изданија. Како резултат на овој напор постојат неколку турско -македонски книги кои се наменети за најмалите и најмилите. Малите преку светот на приказните, песните и сликите ќе почнат да ја градат свеста за мултикултуризмот, а охрабрани од своите наставници и околината ќе можат да ја применуваат и во секојдневниот живот.

**Клучни зборови:** меѓукултурен дијалог, мултикултурна практика, двојазични детски книги.

### 1. Вовед

Антропологијата, во широка смисла, претставува наука за човекот, човековата природа и човековото општество во минатото и денес. Таа го анализира човекот од биолошки, културен, лингвистички и археолошки аспект, односно сестрано опишува што значи да се биде човек во минатото и денес.

Културата се јави како последица на човековата еволуција, а со тоа го направи човекот единствен. Културата имаше и има големо влијание врз човекот и човековото општество бидејќи таа се учи, споделува и пренесува на следните генерации. Човекот сè што научил и стекнал од одредена култура во однос на однесувањето, сфаќањето, размислувањето и верувањето, го користи за да опстане и за да се приспособи, а потоа за да направи промени во светот во кој живее. Затоа постои разлика од културата на една генерација до културата на следната генерација. Ова најдобро го објаснува Рик Потс, кој верува дека „во основата на културата лежат пет елемента: 1. пренесување – да се копира однесување преку набљудување или инструкции; 2. меморија – бидејќи традициите не можат да се развијат доколку не се запомни новото однесување; 3. повторување – способност за репродуцирање или имитирање на некое однесување или веќе научена информација; 4. иновација – способност за измислување нови однесувања; 5. селекција – способност да се избере кои однесувања да се зачуваат, а кои да се отфрлат.“<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Шулиц А. Емили; Лавенда Х. Роберт. (2009). *Културна антропологија*. Просветно дело – Скопје. 18.

Благодарение на ова, секоја културна традиција е отворена за промени и понатамошен развој.

Антропологијата ги проучува и врските меѓу културите и ни овозможува подобро да го сфатиме мултикултуризмот како процес во чија основа лежи свеста за разликата и за воспоставување дијалог со другиот. За достигнување на ова ниво на меѓусебен дијалог и разбирање потребно е да се развие културна чувствителност. Секој припадник на одредена култура кој поседува културна чувствителност со проучувањето и сфаќањето на другите кои се различни од нас, полесно се сфаќа и самиот себеси. Доколку не се развијат овие карактеристики, може да дојде до нарушување и прекин на комуникацијата или културен шок поради разликите во културата.

## **2. Развивање на мултикултуризмот кај децата**

Мултикултуризмот сè уште различно се дефинира, толкува, сфаќа, а најмногу од сè различно се применува. За многумина мултикултуризмот е слободно изразување на својата национална, етничка и религиозна култура во едно општество кое се состои од различни културни групи. Поради ова сите припадници на различните групи учествуваат во одржувањето, ресоздавањето на националната, етничката и религиозната култура во одреден град, јазична заедница или општествена категорија како ученици или наставници, работници или раководители и др. Но за нас, ова е застарен концепт кој само овозможува да живееме какви што сме еден до друг, но не и еден со друг, заедно. Сметаме дека мултикултуризмот треба да создаде услови и атмосфера во кои ќе се применуваат практики на култура на себе и на другите, односно во својата и во другите културни групи, а тоа ќе доведе до рушење на културните бариери.

Постојат разновидни модули за воспоставување дијалог меѓу различни култури: разговор, пишување, читање, преведување, уметност, фестивали и сл. Музиката, сликарството и книжевноста се видови уметност кои овозможуваат непосредно чувствување, доживување на другите култури, но истовремено и додавање на естетската вредност на другите култури кон естетската вредност на својата култура.

Мултикултуризмот е новото разбирање за културата според кое сме должни да започнеме со реформирање на сопствената мултикултурна практика. Наставниците реформирањето на својата мултикултурна практика можат да го реализираат преку:

- разговор на разновидни теми во кои доаѓаат до израз културните разлики и интерференции;

- презентација во која децата се претставуваат себеси, своето семејство и своето место на живеење;

- слушање музика на различни народи и култури;

- индивидуално и групно пеење песни од различни народи;

- индивидуално и групно читање поезија од различни народи и култури;
- читање раскази, приказни, сказни, бајки, басни и легенди од различни народи и култури;
- изведување драма од различни народи и култури;
- одгатнување гатанки од различни народи и култури;
- цртање цртежи според прочитана песна, расказ или приказна од различни народи и култури;
- изработка и пишување честитки за најважните празници кои ги слават децата од една група или одделение;
- заедничка прослава на родендени во групата или одделението;
- заедничко славење на празници во групата, одделението или со група или одделение од друго училиште;
- заеднички приредби за разни поводи во групата, одделението или со група или одделение од друго училиште;
- заеднички спортски активности и посета на спортски натпревари;
- заедничко гледање филмови на различни народи и култури во групата или во кино;
- заедничко гледање претстава или балет во театар;
- заедничка посета на библиотеки;
- заедничка посета на саеми на книгата;
- заедничка посета на ликовни изложби на различни народи и култури;
- заедничка посета на разновидни манифестации, фестивали и концерти;
- заедничка посета на културно-историски споменици, музеи и верски објекти што се важни за различни народи и култури;
- заедничка посета на игротеки, луна-парк, зоолошка градина и сл.;
- заеднички пикник во места во кои живеат различни народи и култури;
- заедничка екскурзија на места во кои живеат различни народи и култури.

Еден наставник ретко има можности сите овие активности да ги реализира, но може да направи избор според можностите на институцијата во која работи со деца и да подготвува стратегија за нови можности. Се разбира, најпогодни за реализација се активностите што можат да се реализираат во групата, а од нив најчесто применувани се:



читање раскази и приказни од различни народи и култури и индивидуално или групно читање поезија и пеење песни од различни народи и култури.

### **3. Двојазичните книги за деца како уметнички дијалог меѓу културите**

Јас, како наставник по турски јазик, реформирањето на својата мултикултурна практика го започнав со:

-преведување детски книжевни текстови од турски на македонски и од македонски на турски јазик и

-подготвување двојазични книжевни детски книги коишто можат да се користат како дополнителна литература во наставата.

Овој напор трае повеќе од десет години бидејќи издавачките куќи тешко се одлучуваат за објавување двојазични изданија. Како резултат на овој напор објавени се следниве турско-македонски книги кои се наменети за најмалите и најмилите:

1. Акбаш, Али. (2008). *Kuş Sofrası – Птичја софра*. Скопје: ТОПЕР (илустрирана стихозбирка за деца и младинци)

2. Несин, Азиз; Алптекин, Берат Али. (2008). *Türk Hayvan Masalları – Турски приказни за животните*. Скопје: БАТА ПРЕСС (илустрирани раскази за животни и басни за деца и младинци)

3. Урал, Јалвач. (2014). *Alacura Çayevi – Чајмилница Алаџура*. Скопје: АУТОПРИНТ (сликовница за деца)

4. Урал, Јалвач. (2014). *Akıllı Minik ile Obur – Умната Миничка и Лакомко*. Скопје: АУТОПРИНТ (сликовница за деца)

5. Урал, Јалвач. (2014). *Kulağımdaki Küçük Çan – Малото свонче во моето уво*. Скопје: АУТОПРИНТ (илустрирана стихозбирка за деца)

Досегашната практика покажа дека турско-македонските двојазични книги за деца најдоа на добар прием во Македонија. Посебно децата лесно ги прифаќаат двојазичните книги. Малите преку светот на приказните, расказите, песните и сликите ќе почнат да ја градат свеста за мултикултуризмот, а охрабрани од своите наставници и околината ќе можат да ја применуваат и во секојдневниот живот.

Двојазичните книги за деца овозможуваат непосредно јазично и литературно образование и воспитание што резултира со:

-будење на интересот на децата за корисна и продлабочена рецепција на книжевните текстови што ќе доведе до учество на нивниот разум и чувства, ќе развие емпатија и ќе ја поттикне моќта на забележување;

-поттикнување на дијалог со другарчињата од групата или одделението за јунаците од книгите кои се претставници на одредена култура;

-развивање способност кај децата да се разберат самите себеси и другарчињата што им припаѓаат на други народи и култури;

-развивање кај децата чувство на еднаква важност на двата јазика во книгата, што понатаму може да прерасне и во забава при групно читање и слично;

-градење естетски вкус и развивање љубов кај децата кон книжевните текстови од својот народ и култура и од другите народи и култури, што ќе причини да се развие чувство на љубов, толеранција и почит меѓу децата од различни народи и култури.

Двојазичните книги на писатели од различни народи и култури за децата и младите имаат индивидуално, социјално, културно и антрополошко значење. Децата и младите додека ги читаат книгите за деца од различни народи и култури се запознаваат со различни стилови на живот, различни начини на размислување, соочување и решавање проблеми, а преку тоа го согледуваат своето место во средината во која живеат, го развиваат сопственото јас и го пронаоѓаат својот идентитет. Книгите иницираат прво книжевна комуникација меѓу уметничкото дело и детето читател кое субјективно доживувајќи го текстот развива естетско сознание, а потоа поттикнуваат на разговор меѓу децата, децата и наставниците, децата и возрасните од нивната околина со што се развива уметничкиот дијалог, а сето тоа може да влијае на развојот на групниот идентитет. Посебно се драгоцените дијалозите на децата за различниот начин на живот на јунаците во книгите кои отсликуваат различни култури. Читањето на иста книга во групата, одделението или во разните училиштата во еден крај или различни места во земјата и пошироко, водењето дискусија за она што го прочитале придонесува децата тоа да го доживеат како заедничко лично искуство и културно разбирање за другиот и за тоа што ги опкружува. На овој начин уметничкиот, односно книжевниот дијалог меѓу децата ја развива културната чувствителност и мултикултуризмот.

### **Заклучок**

Книгите за деца од различни народи и култури ни овозможуваат да воспоставиме уметнички, односно книжевен дијалог што може да биде основа за развивање културна чувствителност и мултикултуризам. Разновидните книги од различни народи и култури поттикнуваат децата и младинците книжевно да комуницираат, а преку тоа се реализира специфична културна размена.

Различноста збогатува и освежува. Затоа сите деца кои живеат и учат во мултикултурна средина се должни да почувствуваат дека нивната култура, јазик и книжевност се убави на свој начин и дека со сета своја убавина внесуваат разноликост и боја во светот во кој живееме, работиме и твориме, а со тоа ја зголемуваат креативноста и инспирацијата.

На овој начин книгите за деца и младинци од различни народи и култури што претставуваат културно богатство ќе ја реализираат својата индивидуална, социјална, културна и антрополошка функција.

## БИБЛИОГРАФИЈА

Бауман Герд. (2009). *Мултикултурна загатка*. Превод од англиски: Слаѓана Стефановска, Христина Шеќероска. Три - Скопје.

Симс, Марта. Стивенс, Мартин. (2010). *Жив фолклор: вовед во проучувањето на луѓето и нивните традиции*. Превод од англиски: Александар Донеvски. Академски печат - Скопје.

Хан, Крис. (2009). *Социјална антропологија*. Превод од англиски: Јасмина Доброводска, Андријана Петковска, Дејан Павлов. Битола - Микена.

Шулц А. Емили; Лавенда Х. Роберт. (2009). *Културна антропологија*. Превод: Виолета Христовска, Славка Каркамишевска, Билјана Стефановска. Просветно дело - Скопје.

Парк, Алан Мајкл. (2012). *Вовед во антропологија: интегрален пристап*. Превод од англиски: Тања Јордановска. Арс ламина - Скопје.

(2013). *Културе у дијалогу – Комуникација и културни утицаји Књ. 4*. Универзитет у Београду, Филолошки факултет - Београд.

**Лектура: проф. д-р Симон Саздов**